

Vogels beschermen, ook in de stad

Tot voor kort hadden natuurbeschermers en vogelaars weinig aandacht voor het stedelijk gebied. In de stad wonen mensen en de natuur is daarbuiten, leek het credo. Toch is de stad bij uitstek een plek waar mensen en vogels elkaar ontmoeten.

Voor vogels en mensen

De wijze waarop mensen het landschap vormgeven heeft direct effect op het voorkomen van planten en dieren. Dit geldt ook voor het stedelijk gebied; voor sommige diersoorten is de stad zelfs het belangrijkste leefgebied. Dit geldt voor vogels, zoals de Gierzwaluw, de Huismus en de Kuifleeuwerik, maar ook voor zoogdieren - vooral vleermuizen - en voor (muur-)planten, waarvan sommige soorten in Nederland niet voorkomen buiten de grenzen van de bebouwde kom. Het hoogstedelijk gebied herbergt relatief weinig, maar karakteristieke soorten. Daar tegenover staat dat het suburbane gebied gerekend wordt tot één van de meest vogelrijke biotopen van ons land. De stad is geen statisch landschap, er heerst een grote dynamiek. Door renovatie, sloop, nieuwbouw en stadsuitbreiding past de mens de stad steeds aan, aan de wensen en de mogelijkheden van de tijd. Met deze veranderingen verandert dus ook het leefgebied van veel dieren. Soms ten gunste van een soort, maar tegenwoordig meestal niet in het voordeel van typische stadbewoners. Het bekendste voorbeeld hiervan is waarschijnlijk de Huismus. Ooit was de Huismus de meest algemene vogel van ons land, maar sinds 2004 staat de soort zelfs op de Rode Lijst van bedreigde broedvogels, omdat de populatie is afgenomen met meer dan 50%.

Bescherming

Om een vogelsoort effectief te beschermen dient men de belangrijkste populaties te beschermen. Voor dieren waarvoor de stad het belangrijkste leefgebied is, moet de bescherming, wil deze effectief zijn, plaatsvinden binnen de grenzen van de stad.

In 2006 startte Vogelbescherming Nederland als eerste in de wereld een beschermingsplan voor stadsvogels. Het programma heeft twee doelen:

- 1 het verbeteren van het leefgebied voor vogels in de bebouwde omgeving
- 2 een groeiend aantal mensen te enthousiasmeren voor vogels

Hierin is het een belangrijk streven dat mensen zich bewust worden van hun eigen rol, door hen kennis te laten maken met vogels en hen vervolgens te stimuleren de directe omgeving te verbeteren. De keuzes die mensen maken in de ruimtelijke ordening bepaalt voor een belangrijk deel welke vogels er voorkomen of verdwijnen. Behalve bewoners spelen bestuurders en bouwers ook een belangrijke rol.

Onderzoek

Hoewel Nederland één van de meest dichtbevolkte landen ter wereld is, blijft stadsecologie als wetenschap achter bij de andere landen, met name Duitsland, de Verenigde Staten en Australië & Nieuw-Zeeland. In het kader van het

beschermingsplan stadsvogels is door Vogelbescherming Nederland een aantal onderzoeken geïnitieerd en (mede) gefinancierd. Voorbeelden zijn het Meetnet Urbane Soorten (MUS) van SOVON Vogelonderzoek Nederland, het promotieonderzoek naar kansen voor natuur op bedrijventerreinen door Dr.ir. Robbert Snep van Alterra WUR en het nieuw op te starten Ring-MUS door het Vogeltrekstation.

De data van MUS worden gebruikt voor de Stadsvogelbenchmark. De getelde aantallen vogels per MUS-telpunt worden vergeleken met de verwachte aantallen. De verwachting wordt opgebouwd op basis van tellingen op andere telpunten én de eigenschappen van het telpunt, zoals ligging, bodem, landgebruik, bebouwingstype en leeftijd van de bebouwing. Door de voorspelde waarden te vergelijken met

de werkelijke aantallen kunnen vervolgens lokale afwijkingen opgespoord worden en kan bepaald worden of een wijk vogelarm of juist vogelrijk is.

Over de oorzaken van voor- en achteruitgang van vogels in stedelijk gebied weten we minder. Demografische gegevens (gegevens over sterfte, reproductie, immigratie en emigratie) kunnen helpen bij het opsporen van de oorzaken en het inschatten van risico's. Demografische gegevens van vogels worden in Nederland verzameld door het Vogeltrekstation. Echter, vogels van het stedelijk gebied vallen bij de gangbare projecten buiten de boot. Het Vogeltrekstation heeft daarom gezocht naar een eenvoudiger en laagdrempelig project om de demografie van vogels van het stedelijk gebied te gaan meten: Ring-MUS, gericht op het ringen van vogels in stedelijke milieus.

Voor de Huismus is stedelijke bebouwing het belangrijkste leefgebied

FOTO: ROEIJ BOS

Er zijn tegenwoordig talrijke goede soortbeschermingsmaatregelen mogelijk binnen de bebouwde kom zonder concessies te doen aan het uiterlijk of de kwaliteit van het gebouw of het wooncomfort van de bewoners. Steden worden niet gebouwd door natuurbeschermers, maar door aannemers en projectontwikkelaars met in de regel weinig specialistische ecologische kennis. Vogelbescherming Nederland heeft samen met BAM - de grootste bouwer van Nederland - de unieke Checklist Natuurvriendelijke maatregelen aan gebouwen ontwikkeld. Hiermee kan iedere bouwonderneming zijn projecten en de directe omgeving natuurvriendelijker maken. Door middel van het beantwoorden van enkele ja/nee vragen kunnen eenvoudige maatregelen toegepast worden die goed zijn voor het milieu en speciaal voor de vogels. Deze checklist is voor iedereen gratis te downloaden van de website van Vogelbescherming. Vanaf 1 januari levert de toepassing van maatregelen van de checklist zelfs belastingvoordeel op voor bouwbedrijven, omdat de maatregelen van de checklist dan vallen onder de MIA/vamil, een subsidieregeling die de overheid heeft ingesteld om duurzaamheid in de bouw te stimuleren. Hiermee lijkt een belangrijk tegenargument 'het is te duur' weggenomen en lijkt niets het vogelvriendelijk bouwen in Nederland nog in de weg te staan.

Het verdient aanbeveling om bij renovatie en nieuwbouw standaard voorzieningen aan te brengen. Denk aan neststenen voor Gierzwaluwen, Vogelvides voor Huismussen en mogelijkheden voor vleermuizen. Naast voorzieningen voor de voortplanting van dieren, zoals de hierboven genoemde voorbeelden, zijn voedsel en veiligheid cruciaal. Stedelijk groen speelt hierbij voor de meeste soorten een doorslaggevende rol. Bomen en struiken zijn niet alleen

belangrijk voor dieren; bomen en struiken zijn van grote invloed op het welzijn van de mensen. Groen geeft de stenen stad een zachtere aanblik, zuivert de lucht, dempt het geluid en brengt koelte in zomer door de schaduw en doordat bomen water vasthouden in de stad. Om de constant groeiende en steeds warmer wordende stad leefbaar te houden, is stedelijk groen dus noodzakelijk.

Uit onderzoek in Nederland en Groot-Brittannië is bovendien gebleken dat in de stad een simpele regel geldt 'des te meer groen, des te meer vogels'. De aanwezigheid van vogels in de stad kan dus worden uitgelegd als een symbool voor de kwaliteit van onze eigen leefomgeving.

Tot slot

Bovenstaande betekent niet dat het stedelijk gebied ongelimiteerd moet blijven groeien. Want ondanks de vogelrijkdom is de bebouwde kom voor Vogelbescherming Nederland geen wisselgeld voor 'echte' natuur. Stedelijke groei gaat immers ten koste van andere biotopen. Meervoudig ruimtegebruik is vaak een goed alternatief. Denk aan groene daken, groeide gevels en halfverharding. Tevens zullen bewoners gestimuleerd moeten worden zelf bij te dragen aan de groene stad. Het bestraten van tuinen en de grootschalige toepassing van harde afscheidingen hebben op den duur een negatief effect op de leefbaarheid van de stad voor mensen én vogels.

•••••
Voor meer informatie kijk op vogelbescherming.nl/stadsvogels en in het boek *Stadsvogels*, Tirion Uitgevers BV (ISBN 978-90-5210-775-2).
 •••••

Jip Louwe Kooijmans

Reddingsactie jonge Kauwen in Nieuw-West

Op zondag 25 april 2009 kwam bij het secretariaat van de Vogelwerkgroep Amsterdam een e-mail binnen over een paartje Kauwen dat vermoedelijk een nest had in een schoorsteen van een woningblok in Amsterdam Nieuw-West. Het woningblok zou binnenkort worden gesloopt.

Het secretariaat stuurde de melding door naar de Commissie Bescherming, die dezelfde dag nog contact met de meldster opnam. Het bleek dat zij vanuit haar woning uitkeek op het woningblok en dat zij ook vorig voorjaar al Kauwen bij de schoorsteen in de weer had gezien. Of er inderdaad een nest was, wist zij niet. Ik vroeg haar toen de situatie goed in de gaten te houden en bewijsmateriaal te verzamelen.

Op donderdag 29 april slaagde zij erin een filmpje te maken waarop duidelijk is te zien dat de Kauwen in de schoorsteen verdwenen en dat een kraan al bezig was met de sloop van het achtergelegen woningblok [1]. Ook had zij gezien dat er op het dak nóg een schoorsteen was waar Kauwen in verdwenen. De woningen waren ondertussen van binnen geheel gestript. De sloop van het onderhavige woningblok zou volgens haar nu wel spoedig plaatsvinden. Vervolgens nam ik maandag 3 mei telefonisch contact op met de opdrachtgever van de sloop en zette de situatie uiteen. Ook stuurde ik een e-mail met een link naar het filmpje en vroeg om te bevestigen dat de sloper opdracht zal worden gegeven met de sloop te wachten totdat

De Derkinderenstraat

Nest met eieren, 8 juni 2010

FOTO'S: BERTIEN BESTEMAN